

mgr Agata Emilia WITEK

Uniwersytet Szczeciński: Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Filologii (*absolwentka*) oraz Wydział Matematyczno-Fizyczny, Katedra Edukacji informatycznej i Technicznej (*absolwentka*)

University of Szczecin: Faculty of Humanities, Institute of Philology (*graduate*) and Faculty of Mathematics and Physics, Department of Informatics and Technical Education (*graduate*)

LICZEBNIKI JĘZYKA NORWESKIEGO NA TLE INNYCH JĘZYKÓW SKANDYNAWSKICH, W PORÓWNANIU DO JĘZYKA POLSKIEGO

Streszczenie

Wstęp i cel: System liczebnikowy języka norweskiego jest podobny do systemów występujących w innych językach skandynawskich, z grupy germańskiej. W artykule przedstawione zostaną systemy liczebnikowe języków duńskiego, norweskiego, szwedzkiego oraz islandzkiego, przeprowadzona zostanie także analiza porównawcza form liczebnikowych danych języków.

Materiał i metody: Analiza tekstów i materiałów źródłowych, pozwala na komparatystykę liczebników w systemach gramatycznych wspomnianych języków. W artykule zastosowano metodę analityczno-porównawczą.

Wyniki: Przedstawienie ciekawych form użycia form liczebnikowych w języku norweskim daje możliwość pogłębienia edukacji w zakresie systemu liczebnikowego danego języka, zaś porównanie wyników analiz interesujących przykładów z sytuacją występującą w języku polskim, pozwala na uzyskanie szerszej perspektywy badań.

Wniosek: Artykuł ma charakter edukacyjny oraz porównawczy i analizuje sytuację językową w zakresie liczebników, występującą głównie w języku norweskim oraz przedstawioną poprzez pryzmat języków skandynawskich oraz języka polskiego.

Słowa kluczowe: Norweski, języki skandynawskie, komparatystyka językowa, gramatyka opisowa, liczebniki, rzeczowniki odliczebnikowe (liczebnik abstrakcyjny).

(Otrzymano: 25.01.2018; Zrecenzowano: 15.02.2018; Zaakceptowano: 20.02.2018)

NORWEGIAN NUMERALS ON THE BACKGROUND OF THE OTHER SCANDINAVIAN LANGUAGES, IN COMPARISON TO POLISH

Abstract

Introduction and aim: The Norwegian numeral system is similar to existing systems in the other Scandinavian languages, from the Germanic group. The article presents the numeral systems of Danish, Norwegian, Swedish and Icelandic languages, and a comparative analysis of numerical forms of given languages will be carried out.

Material and methods: Analysis of texts and source materials allows comparison of numerals in grammatical systems of the mentioned languages. The article uses the analytical and comparative method.

Results: Presentation of interesting forms of the use of numeral forms in Norwegian gives the opportunity to improve the education in the field of the numeral system of a given language, while the comparison of the results of interesting examples and the situation in Polish allows for a wider research perspective.

Conclusion: The article is educational and comparative and analyzes the language situation in terms of numerals, occurring mainly in Norwegian and presented through the prism of the Scandinavian and Polish languages.

Keywords: Norwegian, Scandinavian languages, language comparative studies, descriptive grammar, numerals, substantive nouns (abstract numeral).

(Received: 25.01.2018; Revised: 15.02.2018; Accepted 20.02.2018)

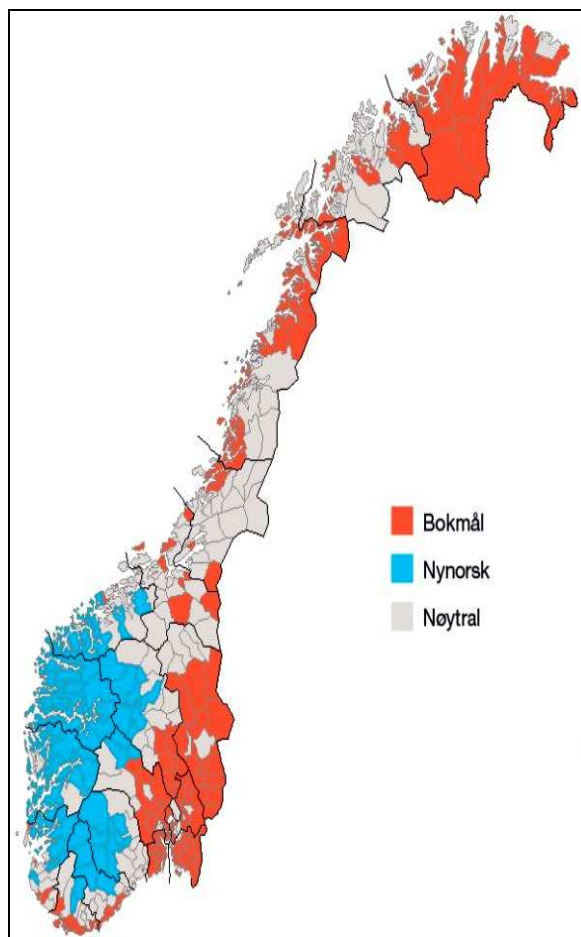
1. Wstęp

Przedstawienie sytuacji językowej w zakresie liczebników, występującej we współczesnym języku norweskim, a następnie analiza różnic w zakresie systemu liczebnikowego języka z grupy germańskiej oraz języka z grupy zachodniosłowiańskiej, pozwoli przeanalizować podobieństwa i różnice w danych językach, a dodatkowe przedstawienie systemów liczbowym używanym w innych krajach skandynawskich, pozwoli uzyskać szerszą perspektywę analiz.

Języki skandynawskie, w tym norweski oczywiście, posiadają również ciekawy sposób użycia rzeczowników odliczebnikowych (liczebników abstrakcyjnych), etymologicznie pozostających w liczbie mnogiej, a wtórnie uzyskujące znaczenie liczby pojedynczej.

2. Sytuacja językowa w Norwegii

Język norweski *norsk* jest skandynawskim językiem z grupy języków germańskich. *Dialekty norweskie tworzą z dialektami szwedzkimi i dialektami duńskimi kontinuum, w którym występuje zjawisko asymetrycznej wzajemnej zrozumiałości* [9], to znaczy, że wszyscy użytkownicy języków skandynawskich mogą się w miarę swobodnie porozumiewać między sobą. Szacuje się, że językiem tym posługuje się około 5 mln użytkowników.

W kraju występują obecnie dwa języki urzędowe *bokmål* i *nynorsk*, które zostały oficjalnie przyjęte w 1929 r. przez norweski parlament, *Stortinget* [5].

Nynorsk jest formą języka pisanego stworzony na podstawie wiejskich norweskich dialektów przez Ivara Aarsena. *Bokmål*, stworzony przez Knuda Knudsen jest bazującą na gramatyce duńskiej miejską wersją języka, wprowadzającą norweską ortografię i wymowę. Oba języki funkcjonują do dzisiaj jako oficjalne języki pisane Norwegii [5].

Norwegia charakteryzuje się dodatkowo ogromnym zróżnicowaniem dialektalnym. Cztery główne grupy dialektów to *nordnorsk*, *trøndersk*, *vestlandsk* i *østlandsk*, w obrębie których wymienić można nawet do kilkuset pojedynczych dialektów [2].

← Rys. 1. Zróżnicowanie dialektalne w Norwegii pod kątem oficjalnych języków pisanych: *nynorsk*, *bokmål*, obszary neutralne
Źródło: www.wikipedia.no/bokmål (dostęp 20.01.2018)

← Fig. 1. Dialectal diversity in Norway for the official written languages: *nynorsk*, *bokmål*, neutral areas
Source: www.wikipedia.no/bokmål (access 20.01.2018)

3. Liczebniki w języku norweskim

Język norweski posługuje się regularnym, dziesiętnym systemem liczbowym, liczebnikowy system norweski jest bliźniaczy systemowi szwedzkiemu, nieco różni się od liczebnikowego systemu duńskiego.

Tab. 1. Zestawienie liczebników w językach skandynawskich
 Tab. 1. List of numerals in Scandinavian languages

Liczebnik	Norweski	Wskazanie systemu dziesiątkowego	Szwedzki	Wskazanie systemu dziesiątkowego	Islandzki	Wskazanie systemu dziesiątkowego	Duński	Wskazanie systemu dwudziestkowego
1	en r.m. ei r.ż. ett r.n.		en r.m. ett r.n.		einn r.m. ein r.ż. eitt r.n.		en r.m. et r.n.	
2	to		två		tveir r.m. tvær r.ż. tvö r.n.		to	
3	tre		tre		þrír r.m. þrjár r.ż. þrjú r.n.		tre	
4	fire		fyra		fjórir r.m. fjórar r.ż. fjögur r.n.		fire	
5	fem		fem		fimm		fem	
6	seks		sex		sex		seks	
7	sju syv		sju		sjö		syv	
8	åtte		åtta		átta		otte	
9	ni		nio		níu		ni	
10	ti		tio		tíu		ti	
11	elleve		elva		ellefu		elleve	
12	tolv		tolv		tólf		tolv	
20	tjue tyve	$2 \times 10 = 20$	tjugo	$2 \times 10 = 20$	tuttugu	$2 \times 10 = 20$	tyve	
30	tretti	$3 \times 10 = 30$	tretti trettio	$3 \times 10 = 30$	þrjátíu	$3 \times 10 = 30$	tredive	
40	førti	$4 \times 10 = 40$	fyrtyo	$4 \times 10 = 40$	fjörutíu	$4 \times 10 = 40$	fyrre, fyrretyve	
50	femti	$5 \times 10 = 50$	femti femtio	$5 \times 10 = 50$	fimmtíu	$5 \times 10 = 50$	halvtreds halvtredsindstyve	$2\frac{1}{2} \times 20 = 50$
60	seksti	$6 \times 10 = 60$	sextio	$6 \times 10 = 60$	sextíu	$6 \times 10 = 60$	tres tressindstyve	$3 \times 20 = 60$
70	sytti	$7 \times 10 = 70$	sjutti sjuttio	$7 \times 10 = 70$	sjötíu	$7 \times 10 = 70$	halvfjerds halvfjerdsindstyve	$3\frac{1}{2} \times 20 = 70$
80	åtti	$7 \times 10 = 70$	åttio	$7 \times 10 = 70$	áttíu	$7 \times 10 = 70$	firs firsindstyve	$4 \times 20 = 80$
90	nitti	$9 \times 10 = 90$	nitti nittio	$9 \times 10 = 90$	níutíu	$9 \times 10 = 90$	halvfems halvfemsindstyve	$4\frac{1}{2} \times 20 = 90$

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [2]-[9] / Source: Elaboration of the Author based on [2]-[9]

W tabeli uwzględniony jest także, dla porównania, język islandzki, jako język, w którym najbardziej zachowały się formy języka staronordyckiego *norrønt*, z którego to rozwinęły się dzisiejsze języki skandynawskie.

Język norweski, choć teoretycznie posiada trzy rodzaje gramatyczne wyrazów, tzn. rodzaj męski *hankjønn*, żeński *hunkjønn* oraz nijaki *intetkjønn*, w wersji językowej *bokmål*, chętnie skraca wersję męską i żeńską do tzw. rodzaju wspólnego *felleskjønn*, zarówno męskiego, jak i żeńskiego, realizującego się w postaci rodzaju męskiego, to znaczy rodzaj żeński *ei* przyjmuje w praktyce formy rodzaju męskiego *en*.

W językach duńskim i szwedzkim rodzaj wspólny jest już regułą.

Druga forma języka oficjalnego *nynorsk* posługuje się formami żeńskimi znacznie chętniej [6, s. 50].

W językach nordyckich jedynie pierwszy liczebnik (jeden) posiada trzy rodzaje gramatyczne, wyjątek stanowi język islandzki, w którym zróżnicowanie rodzaju gramatycznego występuje aż do liczebnika cztery. W przypadku języków szwedzkiego i duńskiego liczebnik jeden nie przyjmuje form rodzaju żeńskiego.

3.1. Liczebniki główne (*grunntall*, *kardinaltall*)

Wśród kilkuset dialektów norweskich występuje znaczne zróżnicowanie form liczebnikowych, wśród liczebników głównych. W tabeli przedstawionej powyżej obserwuje się występowanie równorzędnych form niektórych liczebników:

- siedem: *sju*, *syv* (forma starsza) i porządkowe *sjunde*, *syvende*;
- dwadzieścia: *tjue*, *tyve* (forma starsza) i porządkowe *tjuende*, *tyvende*;
- trzydzieści: *tretti*, *trede* (forma starsza) i porządkowe *trettiende*, *trevende*.

Obecnie obie formy są używane pełnoprawnie, równolegle. Jednak wybór konkretnej formy uwarunkowany być może położeniem geograficznym danego regionu Norwegii i zależy od sposobu podawania liczebników złożonych, o którym będzie mowa w następnym podrozdziale.

3.2. Dwa różne sposoby liczenia, czyli kolejność podawania rzędu dziesiątek i jedności

W języku występują równolegle dwa systemy liczenia. W przypadku podawania liczebników złożonych na pierwszym miejscu podaje się rząd dziesiątek, a następnie jedności, np.:

- $32 = 30 + 2$ *tretti + to* → *trettito*. Liczebniki pisze się zawsze łącznie.

Starszym sposobem podawania liczebników jest przeniesienie rzędu jedności na początek, rząd dziesiątek jest zaś dodatkowo poprzedzony spójnikiem *og* (j.pol. i):

- $32 = 2 + 30$ → *to og trede*. Ta pisownia oddzielna jest także regułą.

Sposób ten wynika z germańskiego pochodzenia języka norweskiego, zależy od regionu geograficznego, a także faktu, czy w danym regionie preferuje się formę *nynorsk*, czy *bokmål*.

Pierwsza forma została wprowadzona do języka w latach pięćdziesiątych, podczas gdy druga funkcjonowała w języku znacznie wcześniej [6], [8]. W przypadku tej drugiej, starszej formy z reguły używa się form starszych: *syv*, *tyve*, *trede* [3], [7].

3.3. Norweskie liczebniki połówkowe

Liczebniki połówkowe pisane są łącznie i oznaczają *póltora*, *póltorej*:

- *halvannen* - dosł. pół-jeden (rodzaj męski) - póltorej,
- *halvannet* - dosł. pół-jedno (rodzaj nijaki) - póltora.

Te formy pozostają w użyciu do dzisiaj.

Historycznie, język norweski posługiwał się także formami z użyciem większych liczebników, takich jak:

- *halvfemte* - dosł. pół-piąty, czyli pięć i pół;
- *tredobbelte* dosł. trzy-podwójne, podwójne po trzykroć, czyli sześć sztuk, osób etc. [6].

W języku polskim występowała także złożona forma na określenie liczny mnogiej: *Samo-trzec* - dziś: we trzech, *samowtór* - we dwoje etc [1].

Dodatkowo wymienić można tutaj norweskie wyrażenia typu:

- *et par og femti* (kilka i pięćdziesiąt, czyli pięćdziesiąt kilka),
- *noen og tjue* (jakieś i dwadzieścia, czyli dwadzieścia i coś),
- *mange og åtti* (wiele i osiemdziesiąt, czyli osiemdziesiąt i wiele).

Te formy uważa się za przestarzały system podawania liczb [6]. Jest on niewątpliwie niedokładny w wyrażaniu ilości.

3.4. Norweskie liczebniki zbiorowe: liczba mnoga rzeczowników odliczebnikowych (liczebniki abstrakcyjne)

Liczebniki zbiorowe w języku polskim przyjmują formy: *we dwoje, we troje, czworo, pięcioro, sześcioro* itd. i przyjmują końcówki koniugacyjne - *oje, - oro*, stając się formą rodzaju nijakiego liczebników (niemęskoosobowego, jeśli analizować formę liczebnika jako występującego faktycznie w liczbie mnogiej).

W języku norweskim występują liczebniki, używane jako rzeczowniki, które otrzymują końcówkę norweskiej liczby mnogiej - *er*:

- od liczebnika *tusen* (tysiąc) → *tusener* - tysiące, np.: *tusener av menneske*, tysiące ludzi;
- od liczebnika *hundre* (sto) → *hundrer* - setki, np. *hundrer av menneske*, setki ludzi.

Poprzez dodanie przyrostka - *er* tworzyć można także rzeczowniki odliczebnikowe w znaczeniu liczby pojedynczej (podane w formie nieokreślonej rzeczownika):

- *en ener* - jedyńka. Liczba mnoga tworzona jest regularnie dla tej for. rzecz.: *enere*,
- *en toer* - dwójka. Liczba mnoga tworzona jest regularnie dla tej for. rzecz.: *toere*,
- *en treer* - trójka. Liczba mnoga tworzona jest regularnie dla tej for. rzecz.: *treere*,
- *en femmer* - piątka. Liczba mnoga tworzona jest regularnie dla tej for. rzecz.: *femmere*,
- *en tier* - dziesiątka, dycha. Liczba mnoga tworzona jest regularnie dla tej for. rzecz.: *tiere*,
- *en tolver* - dwunastka. Liczba mnoga tworzona jest regularnie dla tej for. rzecz.: *tolvere*.

W podanych powyżej wyrażeniach nastąpiło przesunięcie znaczenia z liczby mnogiej na liczbę pojedynczą. Historycznie wyprowadza się powyższe formy właśnie z połączenia liczebnika z końcówką liczby mnogiej, jednak we współczesnym użyciu ta etymologia została już znaczeniowo zatracona. Podobne przypadki obserwuje się także w językach duńskim (przykładowo forma *tier*), mniej tożsama sytuacja występuje w języku szwedzkim (*tia*).

4. Wnioski

- W języku norweskim występuje dziesiętny system liczbowy, podobnie jak w językach szwedzkim, czy islandzkim.

- Jedynie w języku duńskim obserwowalne są ślady dwudziestkowego systemu liczbowego. Co ciekawe, gramatyka języka norweskiego *bokmål* wzorowana jest na gramatyce duńskiej właśnie jednak nie zapożyczyła takiego sposobu prezentowania liczb.
- Występujące w języku norweskim liczebniki połowkowe (*halvannen, halvannet*) tożsame są z polskimi wyrażeniami *półtorej, półtora*.
- W toku niniejszego artykułu wskazano miejsca wspólne liczebników oraz wyrażań odliczebnikowych występujących we współczesnym języku polskim, oraz we współczesnym języku norweskim. Wśród tych miejsc wspólnych wyróżnia się: dziesiętny system liczbowy, liczebniki abstrakcyjne, liczebniki połowkowe, a także niedokładne użycie liczebników w znaczeniu: *dwadzieścia i kilka*.
- W języku norweskim występują różnorodne formy rzeczownikowe pochodzące od liczebników w liczbie mnogiej, zyskały one znaczenie liczby pojedynczej, pochodzą z języka mówionego i w ten sposób weszły do użycia, stając się popularnymi wzrotami, np.: jedynka: *ener*, dziesiątka: *tier*.
- Polskie formy odpowiadające znaczeniu norweskiemu, tzn. *jedynka, dwójka*, tworzone są na zupełnie innej zasadzie.
- Historycznie, w języku norweskim występowały także inne zwroty oznaczające wielość, a wykorzystujące do tego liczebniki, jednak wyszły już z użycia, np.: *tredobbelte*. Wydaje się, że mogą być one kojarzone z wyrażeniami również występującymi kiedyś w języku polskim: *samotrzeć*, etc. Są one uważane za przestarzałe, jednakże wciąż pozostają w większym lub mniejszym stopniu, zrozumiałe. Taka sama sytuacja występuje z opisanymi w niniejszym artykule, wyrażeniami norweskiemi.

Literatura

- [1] Długosz-Kurczabowa K., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 2001, s. 256 i n.
- [2] Eskil Hansen: *Dialekter i Norge*. Oslo: Fagbokforlaget, 2013.
- [3] Filipek M. J., *Norweski, Gramatyka. Praktyczne repetytorium*, wyd. Edgard Warszawa 2012, s. 87 i n.
- [4] Golden A., MacDonald K., Ryen E.: *Norsk som fremmedspråk. Grammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
- [5] *Marcin i Marta piszą o języku norweskim* <http://nocnasowa.pl/bokmal-nynorsk-i-norweskie-dialekty/>, dostęp 20.01.2018, por. www.wikipedia.no/bokmål, (dostęp 20.01.2018).
- [6] *Norsk Grammatikk, riksmål og moderat bokmål*, red. J. O. Askedal, Kunnskapsforlaget Oslo 2015, s. 50-80. Tłumaczenie własne.
- [7] *Norweski dla początkujących, Kurs ESKK*, zeszyt 2., lekcja 4 s. 23.
- [8] Schjerven P. *Typisk Norsk*, e.6, http://nrk.no/programmer/tv_arkiv/typisk_norsk/4706482.html, (dostęp 20.01.2018).
- [9] Øivind Maurud. *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. „Nordisk utredningsserie”. 13, 1976. Stockholm: Nordiska rådet, tłumaczenie własne.